

UNESCO

Årsmelding 2008 | Den norske UNESCO-kommisjonen

FNS ORGANISASJON FOR

UTDANNING

VITENSKAP

KULTUR

KOMMUNIKASJON

UNESCO
(United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization) er FNs organ-
isasjon for utdanning, vitenskap, kultur og
kommunikasjon. Organisasjonens mandat er å
bidra til fred og sikkerhet ved å fremme samar-
beid mellom nasjoner innen de fire fagområdene.

For UNESCO er det ikke nok å bygge skoler i fattige land eller å publisere nye vitenskapelige funn. Utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon er midler for å nå et mye mer ambisiøst mål: Å bygge fred i menneskenes sinn. UNESCOs konstitusjon fastslår at «...siden krig har sitt opphav i menneskesinnet, er det i menneskesinnet forsvaret for freden må bygges opp».

Innhold

- 3 Forord
- 4-5 Høydepunkter i 2008
- 6-7 Ferske fjes, friske ambisjoner
- 8-9 Sterkere myndighetsforankring, større slagkraft
- 10-11 Kultur: Dilemmaer i dialogen
- 12-13 Kultur: Et rop etter rollemodeller
- 14-15 Kultur: Sangen som ble stjålet
- 16 Utdanning: Sterk satsning på skole
- 17 Utdanning: Utdanningsutfordringer i nord
- 18-19 Vitenskap: Kampen mot klimaendringene
- 20-21 Kommunikasjon: Fritt frem på nett?
- 22 Organisasjonskart
- 23 Regnskap

Vaktskifte

2008 stod i endringenes tegn. Etter fire års virksomhet trådte den forrige UNESCO-kommisjonen av, og ble erstattet av en ny. Samtidig ble det utformet nye vedtekter for Den norske UNESCO-kommisjonen, som innebærer endringer både i sammensetning av kommisjonen og i arbeidsmetodene.

Høydepunktet i 2008 var utvilsomt den store vårkonferansen i mai, som ble arrangert i samarbeid med Mangfoldsekretariatet. Blant deltakere var den internasjonalt anerkjente professoren Arjun Appadurai og politisk rådgiver Hadia Tajik (Ap).

Også ytringsfrihet på Internett, klimaspørsmål og utdanning i Arktis har stått på kommisjonens dagsorden i 2008. Alt dette kan du lese mer om i denne årsrapporten.

Et synlig UNESCO har vært, og er fremdeles, et av hovedmålene for det norske arbeidet. Hvor synlig var UNESCO i 2008? Sammenliknet med saker om kjendiser, fotball og kriminalitet var UNESCOs synlighet i norske medier relativt beskjeden. For selv om UNESCOs saker handler om livsviktige tema som fattigdomsbekjempelse, tsunamivarsling og utdanning, kan UNESCOs arbeidsmåter ofte oppfattes som både omstendelige og uoversiktlige. Utvikling av konvensjoner, finsliping av politiske råd til statlige myndigheter og tidkrevende dialog for å oppnå global enighet, blir sjelden førstesideoppslag. Nordmenn flest opplever kanskje ikke UNESCOs arbeid som avgjørende for sitt eget liv og virke – men dette gjør ikke UNESCOs arbeid mindre betydningsfullt. Som pengesterk og aktiv nasjon spiller Norge en viktig rolle i UNESCO. Og UNESCO-kommisjonen har vist at den kan utgjøre en forskjell – både internasjonalt og nasjonalt.

Fire innholdsrike år er lagt bak oss, og jeg vil her benytte anledningen til å takke forrige kommisjon for det viktige arbeidet den gjorde. Samtidig er det grunn til å tro at den nye kommisjonen vil videreføre det gode arbeidet, både gjennom rollen som samfunnsdebattant, gjennom dialog med fagmiljøer og gjennom rollen som rådgiver og vakthund overfor norske myndigheter.

Vigdis Lian

leder for Den norske UNESCO-kommisjonen

Høydepunkter i 2008

Hvor er rollemodellene i litteraturen?

Det vestlige perspektivet dominerer i lærebøker og i litteratur for unge. Hvem skal de flerkulturelle barna identifisere seg med? Dette var temaet for UNESCO-kommisjonens seminar i februar. Seminaret trakk en rekke engasjerte tilskuere, som bidro med gode innspill. Kvotering av personer med flerkulturell bakgrunn til forfatterstudiene og aktiv etterspørsel etter flerkulturelle bøker var blant forslagene.

Klimaseminar med konkrete forslag

«Det er mye billigere, raskere og enklere å løse klimautfordringene enn vi tror», fastslo professor og leder av Lavslippsutvalget, Jørgen Randers, under UNESCO-kommisjonens klimaseminar i april. Randers ga flere konkrete forslag til hvordan klimakrisen kan unngås. I tillegg til Randers var blant annet StatoilHydro og NHO representert.

Vårkonferansen 2008

«Dilemmaer i dialogen» var tittelen på den store vårkonferansen 2008. Konferansen ble arrangert på Den internasjonale mangfoldsdagen i mai i samarbeid mellom UNESCO-kommisjonen og Mangfoldssekretariatet. Den internasjonalt anerkjente professoren Arjun Appadurai, politisk rådgiver Hadia Tajik og en rekke andre spennende foredragsholdere bidro til å trekke nesten 200 tilhørere.

Seminar om ytringsfrihet på nett

Det ble først full krasj da pakistanske gutter og norske jenter møttes under nettdebatter. Men etter en stund fikk noen av

ungdommene nytt syn på hverandre, og økt forståelse. Nettet fungerte som en møteplass for ungdommer som ellers ikke ville ha snakket sammen. Dette fortalte redaktøren av den flerkulturelle avisen og nettstedet «Utrop» under UNESCO-kommisjonens frokostseminar om Internett og ytringsfrihet i april.

Nye vedtekter for UNESCO-kommisjonen

I 2008 utformet Kunnskapsdepartementet nye vedtekter for Den norske UNESCO-kommisjonen. Resultatet er en kommisjon som i større grad representerer underliggende etater, som prioriterer rådgiverrollen og som styrker sitt internasjonale engasjement.

Ny UNESCO-kommisjon oppnevnt

I september ble en ny UNESCO-kommisjon oppnevnt av regjeringen. Kommisjonen består av 16 medlemmer og skal sitte i fire år, fra 2008–12. Kommisjonen består av representanter som har kompetanse på UNESCOs fire fagfelt: Utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon. Fire av medlemmene deltok også i den forrige UNESCO-kommisjonen.

Oppsiktsvekkende historie i ny dokumentar

Høsten 2008 ble dokumentarfilmen «The Voice from the Deep Forest» ferdigprodusert. UNESCO-kommisjonen ønsket å belyse et konkret eksempel på tyveri av kulturarv og ga journalist Marit Lie i oppdrag å lage en film. Filmen handler om popgruppen Deep Forest, som på 90-tallet ga ut en cd med sangen «Sweet Lullaby», som inneholder stemmen og sangen til en kvinne bosatt på Solomonøyene. Kvinnen ble aldri forespurrt, og har aldri mottatt vederlag for at stemmen hennes ble brukt.

Ny UNESCO-kommisjon oppnevnt:

Ferske fjes, friske ambisjoner

MEDLEMMER AV UNESCO-KOMMISJONEN (2008-12)

Vigdis Lian
leder

Ragnhild Dybdahl
avdelingsdirektør,
NORAD

Randi Ertesvåg
avdelingsdirektør,
ABM-utvikling

Laila Fossum
avdelingsdirektør,
Utdanningsdirektoratet

**Jan Monteverde
Haakonsen**
spesialrådgiver,
Forskningsrådet

Kjetil Haanes
styreleder,
Norsk Presseforbund

Peter M. Haugan
professor,
Geofysisk institutt,
Universitetet i Bergen

Alf Håkon Hoel
professor,
Institutt for statsvitenskap,
Universitetet i Tromsø

Jan Henry Keskitalo
høgskolelektor
Samisk høgskole

Jens Kihl
styremedlem, Landsrådet for
norske barne- og ungdoms-
organisasjoner (LNU)

Eldrid Njoten Lyng
lektor, medlem av
Utdanningsforbundet

Cliff Moustache
kunstnerisk leder,
Nordic Black Theatre

Harsha Ratnaweera
prosjekt- og
innovasjonsdirektør, NIVA

Eli Skogerbo
professor, Institutt for medier
og kommunikasjon,
Universitetet i Oslo

Tom Thoresen
direktør, Medietilsynet

Reidun Veia
seksjonssjef,
Riksantikvaren

Høsten 2008 trådte den forrige UNESCO-kommisjon av etter fire års virksomhet. Samtidig gikk startskuddet for arbeidet til den nye kommisjonen.

24. oktober 2008, på FN-dagen, oppnevnte regjeringen en ny, norsk UNESCO-kommisjon. Kommisjonen består av 16 medlemmer, og ledes av tidligere direktør i Norsk Filminstitutt, Vigdis Lian. Kunnskapsdepartementet la ved utnevnelsen vekt på Lians brede erfaring fra norsk kultur- og samfunnsliv, hennes internasjonale engasjement og hennes erfaring fra UNESCO-arbeid.

UNESCO-kommisjonen (2008–12) består av personer fra relevante fagmiljøer, underliggende etater og sivil sektor. Sammensetningen skal reflektere UNESCOs fire kompetanseområder, utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon. Fire av medlemmene var også med i den forrige kommisjonen (Vigdis Lian, Randi Ertesvåg, Eldrid Njoten Lyng og Harsha Ratnaweera).

Mens den forrige UNESCO-kommisjonen arbeidet for å skape debatt og sette dagsorden, og arrangerte en rekke konferanser og seminarer i Norge, skal den nye kommisjonen prioritere rådgiverrollen overfor norske myndigheter. Den vil også styrke sin internasjonale rolle, blant annet gjennom økt samarbeid med andre nasjonalkommisjoner.

UNESCO-SEKRETARIATET I KUNNSKAPSDEPARTEMENTET PR 31.12.08

Stig Helge Pedersen generalsekretær
Susanne Berg-Hansen rådgiver
Halfdan Farstad seniorrådgiver
Mari Hareide seniorrådgiver
Ellen Lange seniorrådgiver
Jostein Osnes spesialrådgiver
Olaug Ronesen førsteteknisk

MEDLEMMER AV UNESCO-KOMMISJONEN (2004-08)

Astrid Nøklebye Heiberg leder
Ellen Alfsen direktør for næringspolitikk og verdiskapning, Norges Skogeierforbund
Morten Edvardsen styremedlem, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU)
Ingjerd Egeberg skuespiller
Morten Eriksen daglig leder, Forum for utvikling og miljø
Thor Gjermund Eriksen redaktør, A-pressen Lokale Medier AS
Randi Ertesvåg avdelingsdirektør, ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum)
Eivind Hiis Hauge professor, Institutt for fysikk, NTNU
Alvhild Hedstein direktør, Stiftelsen Miljømerking
Vigdis Lian direktør, Norsk Filminstitutt
Eldrid Njoten Lyng lektor, Røyken videregående skole
Jon Naustdalslid instituttssjef, NIBR (Norsk institutt for by- og regionforskning)
Kristine Nystad prorektor, Samisk Høgskole
Harsha Ratnaweera prosjekt- og innovasjonsdirektør, NIVA
Francis Sejersted professor, Institutt for Samfunnsforskning (ISS)
Nina Witoszek forskningsleder, Senter for utvikling og miljø (SUM), Universitetet i Oslo

KONTAKTPERSONER OG OBSERVATØRER I DEPARTEMENT OG FORVALTNINGSORGAN PR 31.12.08

UTENRIKSDEPARTEMENTET **Linken Nymann Berrymann** seniorrådgiver
KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET **Åse Vølle** underdirektør
MILJØVERNDEPARTEMENTET **Ingunn Kvisterøy** seniorrådgiver
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENTET **Wenke Brenna** seniorrådgiver
BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET **Einar Saga** seniorrådgiver
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENTET **Ole T. Andersen** avdelingsdirektør
KUNNSKAPSDEPARTEMENTET **Tove Lyngra**, seniorrådgiver
UTDANNINGSDIREKTORATET Norsk ASPnet-koordinator: **Merete Bækkevold**

DEN NORSKE UNESCO-DELEGASJONEN I PARIS

Harald Neple ambassadør
Ole Briseid nestleder
Alf Vestrheim 1. ambassadesekretær
Kristin Karlsen assistent
Terese Robin assistent

Nye vedtekter for UNESCO-kommisjonen:

Sterkere myndighets forankring, større slagkraft

Styrking av rådgiverrollen, bred representasjon fra underliggende etater og mer samarbeid med andre nasjonalkommisjoner. Dette er noen av planene for UNESCO-kommisjonen.

I 2008 fastsatte Kunnskapsdepartementet nye vedtekter for Den norske UNESCO-kommisjonen. Både nasjonale og internasjonale faktorer lå bak endringene.

Stor variasjon

UNESCOS konstitusjon anbefaler at medlemslandene oppretter nasjonalkommisjoner for å sikre samarbeid med fagmiljøene innen de fire fagområdene. De aller fleste av UNESCOs medlemsstater har opprettet nasjonalkommisjoner, men det er stor variasjon i kommisjonenes sammensetning, organisering og arbeidsmetoder. Enkelte land har kommisjoner som er nært knyttet til myndighetene, mens andre land har mer frittstående kommisjoner. Enkelte nasjonalkommisjoner har over 100 medlemmer, mens andre har færre enn ti.

I 2003 overtok Kunnskapsdepartementet sekretariatsfunksjonen for Den norske UNESCO-kommisjonen. Frem til da hadde kommisjonen vært underlagt Kultur- og kirkedepartementet. Da den forrige kommisjonen trådte av i 2008, markerte dette avslutningen på den første, hele perioden hvor Kunnskapsdeparte-

mentet hadde hatt sekretariatsansvar. På denne bakgrunn ønsket man å vurdere om det var behov for endringer før ny kommisjon skulle oppnevnes. Ekspedisjonssjef Hanna Marit Jahr fikk i oppdrag å lage en rapport om Den norske UNESCO-kommisjonen. Kommisjonens funksjonsmåte og sammensetning, arbeidsmåte og ressursbruk, samt vedtektene mer generelt ble vurdert.

Internasjonale endringer

Det har også skjedd endringer i UNESCO som organisasjon. Den såkalte «Japanese amendment» fra 1990-tallet innebar at medlemmene av UNESCOs styre skulle pekes ut av det enkelte land, og ikke i kraft av personlig kapasitet og kompetanse, som tidligere. Dette har fått betydning for sammensetningen av de nasjonale kommisjonene, og i flere land har det skjedd et gradvis skifte fra UNESCO-kommisjoner som faglige dialogfora til mer politiske organ.

Jahrs rapport vurderte virksomheten til UNESCO-kommisjonen i Norge og sammenliknet denne med nasjonalkommisjonenes

virksomhet i Sverige og Finland. Det viste seg at det i de norske vedtektene var en sterkere vektlegging av kommisjonens uavhengige stilling enn i de øvrige nordiske landene. I tillegg var rådgiverfunksjonen overfor regjeringen mindre eksplisitt formulert i Norge enn i de andre nordiske landene. Den norske kommisjonen har vektlagt nasjonal virksomhet framfor internasjonal, og faglig arbeid framfor politisk arbeid. I Finland og Sverige ble viktigheten av å bruke kompetansen i underliggende etater i nasjonalkommisjonene understreket, mens dette har vært mindre fremtredende i Norge.

De nye vedtektene

De nye vedtektene ble utformet på grunnlag av Jahrs anbefalinger. Her fastslås det at UNESCO-kommisjonen skal være et «nasjonalt rådgivende og sakkyndig samarbeidsorgan, som skal bistå myndighetene i utformingen av norsk UNESCO-politikk». Den norske UNESCO-kommisjonen vil bli nærmere knyttet til myndighetenes UNESCO-arbeid, og sammensetningen skal i større grad representere underliggende organ. I den nye kommisjonen deltar representanter fra Norad, Utdanningsdirek-

toratet, Forskningsrådet, Medietilsynet, Riksantikvaren og ABM-utvikling. De øvrige medlemmene er oppnevnt på fritt grunnlag, etter personlig kompetanse.

Samtidig som kommisjonen knyttes nærmere myndighetenes arbeid, skal den beholde sin uavhengighet. Vedtektene understreker at kommisjonen på «fritt grunnlag skal kunne gi råd og ta initiativ i forbindelse med UNESCO-virksomheten».

I tillegg til at rådgiverrollen styrkes, skal UNESCO-kommisjonen videreføre arbeidet med å gjøre UNESCOs mål og oppgaver kjent i Norge, og bidra til å skape interesse for UNESCOs virksomhet. Et annet mål er å styrke kommisjonens internasjonale engasjement, blant annet gjennom økt kontakt med UNESCO i Paris. En ny paragraf fastslår at kommisjonen skal samarbeide med andre nasjonalkommisjoner, særlig de nordiske.

Her kan du lese de nye vedtektene: www.unesco.no/generelt/unesco-kommisjonen/vedtekter

Det finnes 196 nasjonalkommisjoner rundt om i verden. Sammensetningen og arbeidsmetodene varierer fra land til land. Foto: UNESCO

Dilemmaer i dialogen

Finnes det tema vi ikke tør snakke om i Norge? Hvilke risikoer innebærer dialog – eller mangelen på dialog – i vårt multikulturelle samfunn? Disse spørsmålene var utgangspunktet for UNESCO-kommisjonens største satsning i 2008: Vårkonferansen.

Foto: UNESCO

Vårkonferansen fant sted på den internasjonale mangfoldsdagen 21. mai, og trakk nesten 200 tilhørere. Den ble arrangert i samarbeid med Mangfoldsåret 2008. Tittelen på konferansen var «Dilemmaer i dialogen».

Politisk rådgiver Hadia Tajik, statssekretær Kjell Erik Øie i Barne- og likestillingsdepartementet, Aftenposten-journalist Mala Wang-Naveen og den internasjonalt anerkjente professoren i antropologi, Arjun Appadurai, var blant deltakerne.

Stor risiko

Appadurai påpekte at ingen kan gå inn i en dialog uten å ta en stor risiko.

– Den første risikoen er at den andre parten ikke forstår hva du mener. Det er også en risiko for at vi ønsker å fjerne alle forskjeller. En falsk universalitet vil viske ut ekte forskjeller. All dialog er en form for forhandling, og forhandlinger kan ikke være basert på at partene skal ha total forståelse for hverandre.

Loveleen Rihel Brenna er leder av Foreldreutvalget for Grunnskolen (FUG), men presenterte seg som «integreringsrådgiver» under konferansen.

– En god dialog er der hvor man møter hverandre som likeverdige, der hvor begge parter skaper virkeligheten underveis. Vi har ikke god dialog når de som er i majoritetsposisjon bestemmer rammene. Da kan utfallet alt være bestemt, sa hun.

For negative

Statssekretær Kjell Erik Øie fastslo at det er to store utfordringer ved dialogen rundt innvandring i Norge: Det ene er at vi generaliserer, og nærmest krever at folk med en annen etnisk

bakgrunn skal forsvare handlinger de ikke har noe med. Det andre er at vi ofte legger vekt på alt som går galt.

– Integreringspolitikken har ikke vært totalt mislykket. Vi har eksempelvis en stor norsk-pakistansk befolkning som kom hit i 70-årene, som del av arbeidsinnvandringen. Dette var folk uten utdanning. På én generasjon har svært mange av ungene deres begynt på universitetet. Det er en utrolig positiv sosial mobilitet.

Ubehag i befolkningen

Politisk rådgiver Hadia Tajik påpekte at det er to hovedaktører i diskusjonen om bedre integrering i Norge: Myndighetene og folk med innvandrerbakgrunn. Men en viktig gruppe savnes i diskusjonen: Det sivile samfunnet.

– Det er de som går med denne gnagende uroen. Det er et gap mellom forklaringsmodellen for konflikter og ubehag og det folk flest erfarer. Vi utdefinerer det sivile samfunnet som en del av mangfoldet. Dialogene gir dermed en dissonans, en utakt, mellom den akademiske forklaringsmodellen for ubehaget og det som mange mennesker kjenner på i sin hverdag.

Førsteamanuensis Elisabeth Eide ved Høgskolen i Oslo oppsummerte konferansen. Hun etterlyste en diskusjon av begreper og utvikling av nye definisjoner.

– Jeg vil utfordre begrepet «majoritetssamfunn». Hva er det? Jeg vil i hvert fall ikke tilhøre et slikt.

– Kanskje vi kan ha en ytterligere kvalifisering for norskhet enn den alltid tilbakevendende skiløperen fra Somalia, han som også vil krysse begge polene? Kan vi ha bredere dekning av begrepet norskhet?

Loveleen Rihel Brenna og Mala Wang-Naveen holdt innlegg under vårkonferansen, mens Siri Lill Mannes var konferansier. Foto: Lars Aarønæs

UNESCO er det eneste av FNs organ som har kultur i sitt mandat. Hvis menneskenes kulturelle identitet trues, vil også freden være truet, mener UNESCO. Organisasjonens prioritinger er å fremme kulturelt mangfold, styrke kulturens bidrag til bærekraftig utvikling, bidra til etablering av en fredskultur og beskytte og øke kulturarv på en bærekraftig måte.

Demokrati og deltakelse-satsningen Den norske UNESCO-kommisjonen (2004–08) arbeidet aktivt med temaet interkulturell dialog gjennom hele sin periode. «Demokrati og deltakelse» var hovedsatsningen. Gjennom en rekke seminarer i 2006, 2007 og 2008 satte kommisjonen søkelyset på deltakelse, integrering, dialog og marginaliserte grupper i Norge.

Et rop etter rollemodeller

Hvorfor finnes det så få barne- og ungdomsbøker som flerkulturelle kan identifisere seg med?

Foto: Scanpix

Dette var utgangspunktet for UNESCO-kommisjonens frokostseminar «Flerkulturelle rollemodeller i barne- og ungdomslitteratur» i februar. De inviterte var barne- og ungdomsbibliotekar Ragnhild Madsen, som er leder for IBBY Norge (International Board of Books for Young People) og Dagrun Skjelbred, som er forsker ved Høgskolen i Vestfold.

Skjelbred presenterte tre spørsmål som hun oppfordret forlag, forfattere og lærere til å tenke på:

1) Hvem føler seg inkludert i læreboktekstene, og hvem kjenner seg ekskludert?

– Den enkleste måten å vurdere dette på er ved å se om det finnes bilder i bøkene av elever som har et utseende som tilsier at de ikke er født i Norge. Man kan også se etter figurer med navn som ikke tilhører den norske navnetradisjonen, forklarte Skjelbred.

2) Hva blir omtalt og hva blir ikke nevnt?

– Hva slags litterære tekster finnes i lærebøkene? Ingen mener at hovedvekten i en norsk bok ikke skal ligge på den norske litteraturen. Problemet er at elever som også identifiserer seg med andre litterære kulturer, og med verdenskjente forfattere de kjenner fra sitt eget miljø, i så liten grad finner igjen sitt eget i det norske. Og hvorfor er forfattere med innvandrerbakgrunn representerte i så liten grad i et norsk læreverk som presenterer samtidslitteratur?

3) Hva blir regnet som felles og kjent, hva fremstår som «normalt»?

– Mange bøker viser til norske, kulturelle rammer. Vi finner setre, brunost, syltetøy, raketter på nyttårsraften og orienteringssløp. Også utsagn som «når du er på ferie i Syden» referer til norske vaner og kultur, påpekte Skjelbred.

Perspektivet i lærebøker er i stor grad vestlig. Som eksempel trakk Skjelbred frem en naturfagsbok hvor nesten ingen vitenskapsmenn med ikke-vestlig bakgrunn var nevnt.

– Det er uheldig at norske elever er uvitende om mange viktige historiske hendelser i andre kulturer.

Fatima og badedrakten

Ragnhild Madsen i IBBY opplyste om at det i hennes hjemkommune, Skedsmo, er mange flerspråklige, og at mange av dem har etterlyst bøker om seg selv.

– Jeg er veldig glad for at det finnes bøker som «Badedrakten». Boken handler om Fatima som ikke får lov til å bade med de andre i klassen. Dette er ikke en kjempestor problemstilling, men for henne er dette det viktigste i verden. Jeg skulle ønske flere bøker gikk inn i hverdagen, og at det fantes flere bøker hvor flerspråklige ikke bare er reduserte til biroller, sa Madsen.

Dag Larsen, leder av forfatterutdanningen på Norsk Barnebok-institutt, tok ordet fra salen og fortalte at instituttet hans har tatt opp tre studenter fra Oslo på særskilte vilkår. De tre er født og oppvokst i Oslo, men har røtter fra Kina, India og Pakistan. Instituttet gjorde dette for å rekruttere nye forfatterstemmer med minoritetsbakgrunn. Larsen mente vi bør lære av kvinnekampen, og vurdere kvoteordninger.

Skjelbreds løsning var å aktivt spørre etter flerkulturelle lærebøker.

– Dersom mangelen på læremidler blir stor nok fordi folk etterspør dem hele tiden, vil forlagene trolig gjøre noe med det.

Madsen henviste til at forlagene er ute etter bøker som de tror vil selge.

– Derfor må vi si at vi vil kjøpe. Dette har vi prøvd når det gjelder voksenbøker fra andre kulturer med stort hell. Det er absolutt et marked for slike barnebøker også, fastslo hun.

Bibliotekar Ragnhild Madsen med boken «Skin Again», som tar opp problematikk rundt hudfarge. Foto: Lars Aarønæs

De viktige rollemodellene Frokostseminaret om rollemodeller i barne- og ungdomslitteraturen er en del av UNESCO-kommisjonens satsning «Demokrati og deltakelse». Rollemodeller i tv, aviser og på film var temaet for den store vårkonferansen i 2007 og for et av frokostseminarene.

Sangen som ble stjålet

En vestlig popgruppe tjener millioner på en sang. Den opprinnelige utøveren fra en stillehavsøy får ikke et øre. Hvordan er immateriell kulturarv beskyttet i tradisjonelle samfunn?

UNESCO-kommisjonen ønsket å belyse denne problemstillingen, og ga journalist Marit Lie i oppdrag å lage en dokumentarfilm om et konkret eksempel på tyveri av kulturarv. Hennes dokumentarfilm «The Voice from the Deep Forest» ble ferdigprodusert høsten 2008.

Ble superhit

Filmen handler om den franske popgruppen Deep Forest, som på 90-tallet ga ut en cd med sangen «Sweet Lullaby». I komposisjonen hører vi Afunakwa, en kvinne bosatt på Solomonøyene, synge sin egen sang, Rorogwela, i en elektronisk bearbejdet versjon. «Sweet Lullaby» ble en internasjonal hit for Deep Forest, er senere gjenuttgitt på flere cd-er og har vunnet diverse musikkpriser.

Afunakwa ble aldri forespurt, og har aldri mottatt vederlag for at hennes stemme ble brukt i Deep Forests komposisjon. Hun døde i 2003. Deep Forest har aldri møtt Afunakwa. De har heller ikke gjort opptaket som er grunnlaget for komposisjonen «Sweet Lullaby».

Bakgrunn

De to medlemmene av gruppen fant opptaket på plateserien UNESCO World Collection of Folk Music. Opptaket var gjort av den franske musikkteknologen Hugo Zemp under en forskningsreise til Solomonøyene på 60-tallet. Zemp ga musikkopptakene sine til UNESCO, som utga sangen på en LP-plate i UNESCOs musikkserie med tradisjonell musikk. I forbindelse med denne typen opptak er det usikkert om det ble skrevet kontrakter med

den enkelte utøver. Det ble ikke utbetalt royalti, noe som ikke var vanlig for denne typen opptak. Intensjonen med musikkseriene var den gang knyttet til forskningsmessig relevans, samt dokumentasjon og ivaretagelse av verdens musikkarv.

På 1980- og 90-tallet ble UNESCOs musikkarv-plater digitalisert og innholdet gjort tilgjengelig på cd. Dette økte tilgjengeligheten av og interessen for musikken for nye grupper. Den franske popgruppen Deep Forest henvendte seg til UNESCO tidlig på 1990-tallet for å få tillatelse til å bruke noen sekunder av Hugo Zempfs opptak. Zemp sa nei. Etter hver sa likevel UNESCO ja til bruk av 40 sekunder av et annet opptak enn «Rorogwela»-sangen til en konsert.

Da Hugo Zemp etter en stund oppdaget at Deep Forest likevel hadde gitt ut cd med «Rorogwela», henvendte han seg til plateselskapet deres for å forhandle om et rettfærdig vederlag for Afunakwa, forvaltet gjennom et fond han hadde opprettet for folket på Malaita. Zemp ble avvist.

Eksempelsak

UNESCO-kommisjonens mål med dokumentaren er å bidra til økt oppmerksomhet og debatt om behovet for regulering og beskyttelse av grupper som mangler rettigheter. Brukspotensialet for filmen er faglige fora i og utenfor Norge der ovennevnte tema blir behandlet. UNESCO-kommisjonen har vist filmen for relevante personer i UNESCO i Paris, og filmen er i tillegg overlevert til Kultur- og kirkedepartementet, som fagansvarlig departement for immateriell kulturarv.

Journalist Marit Lie reiste til Solomonøyene da hun lagde dokumentarfilmen. Bildet viser noen av Afunakwas slektninger. Foto: Marit Lie

Kulturarv er mer enn monumenter og gjenstander. Den omfatter også levende uttrykk og tradisjoner som grupper og samfunn har arvet av sine forfedre og overført til sine etterkommere, i de fleste tilfeller muntlig. Denne levende arven er kjent som immateriell kulturarv. Den er svært sårbar. Språk, tradisjoner, ritualer og kunnskap er i ferd med å forsvinne på grunn av globaliseringen, konflikter og vår hurtig skiftende livsstil. Først i de siste årene har den immaterielle arven fått internasjonal anerkjennelse. Dette har skjedd takket være UNESCOs ledende rolle i utarbeidelsen av Konvensjonen for vern av den immaterielle kulturarven (2003).

Sterk satsning på skole for alle

Flere jenter går på skole enn noen gang tidligere. Men mangel på finansiering av utdanning i sårbare områder forsinker EFA-målene kraftig.

Norge har lenge engasjert seg sterkt for å bidra til utdanning for alle, både som giverland til utdanningsbistand og som styremedlem i UNESCO. Innsatsen har i hovedsak foregått på internasjonalt nivå. I januar 2001 ble det etablert et norsk EFA-forum med en egen referansegruppe, hvor Utenriksdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Norad og Den norske UNESCO-kommisjonen deltar. Andre organisasjoner og instanser inviteres med i gruppen på ad hoc-basis, avhengig av møtetema.

EFA-forumet har følgende mandat:

- Å fungere som pådriver for norsk innsats for utdanning for alle
- Å spre informasjon, engasjement og debatt i Norge om «Utdanning for alle innen 2015» og om relevante tusenårsmål

EFA-forumet retter seg mot myndigheter, forskningsmiljøer, fagmiljøer og frivillige organisasjoner som er engasjert i utdanningsfaglig samarbeid og bistand.

I 2008 ble det arrangert to EFA-møter:

Det første fant sted i Oslo i januar, og var knyttet opp til lanseringen av EFA Global Monitoring Report 2008 (GMR). GMR-rapporten er en årlig rapport som viser status for arbeidet mot Utdanning for alle-målene. Den er blitt et viktig instrument for kunnskapsbasert styring og påvirkning av EFA-prosessen. Tittelen var «Education for All by 2015:

Will we make it?». Rapporten var en midtveis-vurdering, siden man i 2008 var halvveis til 2015.

Det positive er at antall barn som begynner på skole har økt kraftig siden 2000, at flere jenter enn noensinne går på skole, og at det brukes stadig mer penger på utdanning og utdanningsbistand. De negative sidene er at lav kvalitet ved skolene, høye kostnader og analfabetisme blant voksne reduserer sjansene til å oppnå utdanning for alle innen 2015.

Statssekretær Lisbet Rugtvedt i Kunnskapsdepartementet og Marit Nybakk, stortingsrepresentant og nestleder av Utenrikskomitéen, deltok under seminaret sammen med representanter fra Global Monitoring Report-teamet i Paris, UNICEF og Redd Barna Norge.

Mangler økonomisk støtte

Det andre EFA-møtet ble arrangert i november. Temaet var finansiering av utdanning i sårbare situasjoner. Av de ca. 70.000 barn og unge i verden som ikke går på skole, bor nesten 40.000 i såkalt sårbare områder. Dette er områder der myndighetene mangler evne eller vilje til å tilby grunnleggende sosiale tjenester. Samtidig er det nettopp slike områder som får minst internasjonal støtte til grunnutdanning.

Mangel på effektiv finansiering av utdanning i sårbare områder er i dag den største hindringen mot oppnåelse av EFA-målene innen 2015. Rundt 30 spesielt inviterte deltok i rundebordsdiskusjoner om hvordan giverland og mottakerland kan og bør styrke innsatsen for utdanning i sårbare områder.

Utdanningsutfordringer i nord

Mangelfull utdanning er ikke bare et problem i fattige land i sør. Det finnes utfordringer også hos oss, og kanskje går noen av dem på tvers av landegrensene i den arktiske regionen?

Med dette som utgangspunkt bestemte Den norske UNESCO-kommisjonen seg i 2006 for å finne ut om de åtte landene i Arktis råd (USA, Canada, Russland, Norge, Danmark, Sverige, Finland og Island) hadde felles utfordringer knyttet til utdanningstilbudet i nordområdene.

Bakgrunnen var dels at det er et ganske betydelig frafall av gutter i videregående opplæring i Nord-Norge, dels at regionen har særlig store utfordringer knyttet til klimaendringene og til møtene mellom tradisjonelle næringsveier, nye næringer og ulike kulturer i området.

Lite forskning

Arctic Human Development Report (AHDR), utgitt i 2004, dekker alle de åtte medlemslandene i Arktisk råd. Den peker på at tilgang til utdanning er en nøkkelindikator på menneskelig utvikling, men at det finnes lite regional forskning på utdanning i området.

På bakgrunn av dette ba UNESCO-kommisjonen i 2008 Nordlandsforskning om å utarbeide en pilotstudie om kvalitet og tilgang på utdanning i Arktis. Kommisjonen ville med studien stimulere til diskusjon om utdanningsmulighetene for barn, unge og voksne i det arktiske området.

Studien ble utarbeidet av forskerne Wenche Rønning og Agnete Wiborg. Hovedspørsmålene var:

- I hvilken grad får barn og unge i Arktis et tilfredsstillende utdanningstilbud?
- Er skoleprestasjonene for barn og unge i Arktis like gode som for elever lenger sør i landene?
- Er det ulikheter knyttet til prestasjoner mellom ulike grupper i Arktis?
- Er det forskjeller mellom landene?
- Hvordan kan man forklare mulige ulikheter mellom
  - a) arktiske områder og resten av hvert enkelt land,
  - b) mellom befolkningsgrupper i hvert enkelt land og
  - c) i det arktiske området på tvers av landegrensene?

Tentative funn

Studien viser at det er store ulikheter mellom utdanningstilbudet i by- og landområder i Arktis, og at problemene er klart størst for landområdene. Unge kvinner tar i stor grad høyere utdanning, men flytter ofte ut av området. Unge gutter og menn blir oftere værende i sitt opprinnelige område, samtidig som denne gruppen har stort frafall fra videregående opplæring. Tilgangen på utdannede lærere er knapp i Arktis, særlig tilgangen på lærere med bakgrunn fra området. Det varierer også sterkt om læreplaner og lærestoff er tilpasset lokale forhold. Hele studien kan leses her:

<http://www.unesco.no/generelt/sentrale-dokumenter/40-unesco-kommisjonen/99-utdanning-for-alle-i-arktisk>

UTDANNING er en grunnleggende menneskerettighet. UNESCO regner dessuten utdanning som et av de mest effektive virkemidlene mot fattigdom. I dag er 25 prosent av jordens befolkning analfabeter. Programmet Utdanning for alle (Education for all, EFA) har som mål at alle skal ha tilgang til grunnutdanning innen 2015. EFA er UNESCOs viktigste satsning, og programmet er sentralt i arbeidet for å nå FNs tusenårsmål 2: Grunnutdanning for alle.

Det er høyt skolefravall blant unge gutter i Arktis, men det er forsket lite på årsakene. Foto: Samfoto

Kampen mot klimaendringene

Norge kunne vært en klimamodell, mener Jørgen Randers.

Klimaendringene påvirker våre miljø, samfunn og vår felles kultur- og naturarv. I 2008 vedtok UNESCO en strategi for arbeidet med klimaspørsmål. Bakgrunnen var behovet for å posisjonere og samordne UNESCOs klimaarbeid med aktivitetene til andre aktører og det øvrige FN-systemet, og fastsette hvor og hvordan organisasjonen best kan bruke sin kompetanse.

Hovedmålet med strategien er å hjelpe UNESCOs medlemsland slik at de kan utvikle fakta- og kunnskapsbasert politikk og prosjekter på lokalt, nasjonalt, regionalt og globalt nivå.

Strategien vil hjelpe medlemsstatene til å:

- Bygge opp og opprettholde en nødvendig kunnskapsbase
- Tilpasse seg effektene av klimaendringene
- Bidra til å redusere klimaendringenes påvirkninger
- Bidra til informasjon og kunnskap i befolkningen om klimaendringene
- Styrke bærekraftig utvikling

Kommisjonens klimaseminar

I april 2008, i lys av UNESCOs voksende klimaengasjement, arrangerte Den norske UNESCO-kommisjonen et klimaseminar i CIENS-senteret på Blindern. Temaet var: «Hvordan kan offentlige

myndigheter, forskningsmiljøer, utdanningssystemet og det sivile samfunn bidra – og gjennom samarbeid og koordinert ressursbruk – sikre realisering av klimamålene?» Seminaret inneholdt en rekke viktige innlegg med konkrete forslag.

Professor ved Handelshøyskolen BI og leder av Lavutslippsutvalget, Jørgen Randers, var invitert som hovedinnleder. Randers mener det er mye billigere, raskere og enklere å løse klimaproblemene enn folk tror. Det finnes likevel utfordringer. Han tok utgangspunkt i behovet for halvering av CO² innen 2050.

Politiske utfordringer

– Dette vil være en vanskelig jobb, fordi det vil være en konstant kamp mot klimaskeptikerne. Det vil dessuten være krevende å opprettholde motivasjonen for en kraftig utslippsreduksjon. Det vil ta 30–40 år før vi ser noen effektiver av tiltakene vi gjør i dag. Dersom vi stopper alle CO²-utslipp fra i morgen av, vil det bli svakt varmere på jorden i 100 år til, før det vil snu. De politiske utfordringene er derfor enorme.

Randers' konkrete forslag var økt energi-effektivitet (som effektive biler og effektivt transport-opplegg), fossilt brennstoff erstattet med fornybar energi (mer vind, sol og biomasse) og reduserte utslipp fra ikke-energikilder.

Klimaendringene kan føre til oversvømmelser, som på dette bildet. Foto: Scanpix

For at en alvorlig klimakrise skal unngås, må rike land føre en klimavennlig livsstil. Det innebærer teknologi og adferd som senker våre utslipp fra 13 til 2 tonn CO²-ekvivalenter per person per år.

– Det andre som trengs, er et kopierbart forbilde. Det vil si et rikt land som viser andre rike land hvordan det kan gjøres der hjemme. Her kunne Norge gjort en jobb.

– Lær av Østerrike

Professor Edgard Hertwich fra NTNU skisserte utviklingen av et lavutslippssamfunn sett fra et vitenskapelig ståsted. Han viste til

et unikt, bilfritt boligprosjekt i Wien, som ble bygget for noen år siden. Her har beboerne en kontrakt om å ikke eie bil. Attraktiv sykkelparkering, gode fellesområder, økologisk matsalg og solfangere har bidratt til betydelig reduksjon av utslipp knyttet til transport.

NHO, StatoilHydro, Statens forurensningstilsyn og Statens Institutt for Forbruksforskning var også representert under seminaret.

Les alle presentasjonene på [unesco.no](http://www.unesco.no):

<http://www.unesco.no/arrangement/tidligere-arrangement/125-kommisjonens-klimaseminar>

UNESCO er det eneste FN-organet med et spesifikt mandat til å fremme vitenskap. Det overordnede målet er å bidra til bærekraftig utvikling gjennom utvikling av vitenskapspolitikk og kunnskap. Hovedprioriteringene er å fremme forskning og bidra til kapasitetsbygging for å sikre god forvaltning av naturressurser og katastrofeberedskap.

Professor Jørgen Randers mener det er lettere og billigere å løse klimautfordringene enn folk tror. Foto: BI

Foto: Mikael Dubois, Johnér RF

Fritt frem på nett?

Hvor langt kan ytringsfriheten strekkes på internett? Hvem har ansvar for meninger som fremmes i nettdebatter, og bør debattene forhåndsredigeres?

I april arrangerte UNESCO-kommisjonen seminaret «Hva gjør vi med de nye ytringene?».

Temaet var nettaviser og demokrati. De inviterte var generalsekretær Nils E. Øy i Norsk Redaktørforening, instituttleder Eli Skogerbø ved Universitetet i Oslo og Majoran Vivekananthan, redaktør for den flerkulturelle avisen «Utrop».

Må gjøre en innsats

Øy forklarte at ytringer på nett kan omfattes av det etiske regelverket i Vær varsom-plakaten, som sier at redaktører selv kan velge om de vil forhåndredigere nettdebatter. De kan også omfattes av straffeloven, når det gjelder ærekrenking, retten til privatlivets fred og diskriminering. I tillegg kan utgiver av et nettmedium og den som ytrer seg komme i erstatningsrettslig ansvar, dersom en fornærmelse blir liggende på nett.

Øy fastslo at mediene i Norge må gjøre en innsats.

– Norske redaksjoner må legge til rette for at nettdebatter følger norske regler. Flere redaksjoner har med stort hell startet med fortløpende redigering. Medlemmer i redaksjonene er da med i debattene, gir advarsler og irettesetter.

Bedre enn sitt rykte

Eli Skogerbø har sammen med en gruppe undersøkt debattinnholdet i fire region- og lokalaviser på nett. Studien inkluderte en innholdsanalyse av rundt 900 innlegg, intervju med nettdebattanter og med mediefolk og politikere. De fant at åtte av ti innlegg var helt normale, saklige og greie. De var uten skjellsord eller personangrep.

Dette viser at nettdebattantene kanskje er bedre enn sitt rykte, sa Skogerbø.

Hun mener anonymitet er kjempefint, dersom anonymiteten fører til at det kommer frem poeng som ellers ikke blir fremmet. – Tilsvarende er det et minus at hvem som helst kan ytre seg uten ansvar. I samfunnsdebatten er anonyme innlegg mindre heldige. I vår studie fant vi at de anonyme ikke blir tatt på alvor i samme grad som de med navn.

Luftehull for minoritetsungdom

«Utrop»-redaktør Majoran Vivekananthan har fulgt med på diskusjoner på nettet der særlig minoritetsungdom er involvert. I 2002 var en stor gruppe ungdom i alderen 16–30 år aktive i diskusjoner.

– Det var først et sjokk å se at ungdom i hele Norge hadde så stereotype holdninger. Vi fant rasistisk utskjelling og personangrep. Men vi ser også at det kommer opp tema som ellers aldri blir diskutert, som sex, kvinners plass og hijab-bruk. Vi ser diskusjoner og spørsmål som ungdommen ikke får svar på gjennom familie og nettverk.

I noen tilfeller skiftet ungdommen mening underveis.

– Først var pakistanske gutter med i en diskusjon. Så dukket det brått opp norske jenter. Det ble krasj, men holdningene ble etter hvert endret. Guttene kunne lese om hvordan norske jenter ser på dem. «Sier de det om oss»? kunne være en reaksjon. Slik kunne nettet fungere som en teststasjon for holdninger.

Vivekananthan mener forhåndskontroll er en dårlig idé.

– Debattformene på nett er en skarp dialog, som krever raske svar.

MASSEMEDIER, ny informasjonsteknologi, bibliotek og arkiv er alle deler av UNESCOs kommunikasjonsprogram. Det overordnede målet er å bygge et inkluderende kunnskapssamfunn. Hovedoppgavene er å sikre fri flyt av idéer og universell tilgang til informasjon og bidra til mangfold i media og i verdens informasjonsnettverk.

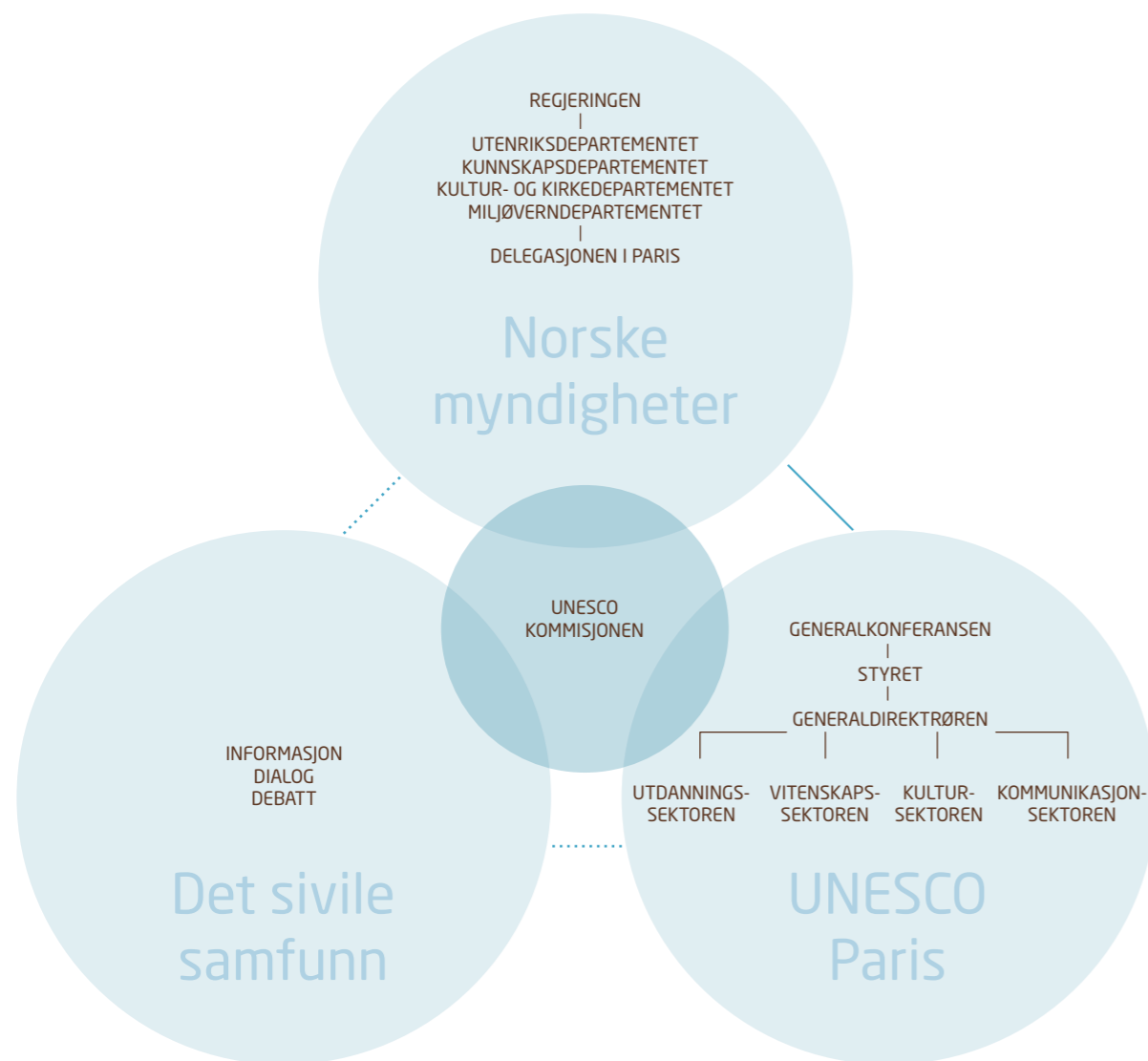

Eli Skogerbø, Nils E. Øy og Majoran Vivekananthan diskuterte ytringer på nett. Foto: Lars Aarønæs

Organisasjonskart

Den norske UNESCO-kommisjonen skal bistå norske myndigheter i utformingen og samordningen av norsk UNESCO-politikk, og være et bindeledd til det sivile samfunn. Kommisjonen kan ta selvstendige initiativ innen de fire fagområdene. Kommisjonen skal også skape interesse for UNESCOs

mål og oppgaver, og gjøre disse kjent i Norge, blant annet gjennom samarbeid med sivil sektor. Kommisjonen kan ta egne internasjonale initiativ, og kan, etter avtale, representere Norge i internasjonale UNESCO-fora.

UNESCO-kommisjonens regnskap for 2008

	Inntekt 2008	Regnskap 2008	Ikke disponert
Inntekter			
Bevilgning for 2008 ¹⁾	1 919 000	1 923 210	
Overført fra 2007	106 000		
Andre tilskudd/inntekter	70 000		
Utgifter ²⁾	2 095 000	1 923 210	
Aktiviteter, inkl. reiseutgifter			
Resultat			171 790
Søkes overført til 2009 (5%)		95 950	

¹⁾ Inntekter

Det ble bevilget 1 919 000 kr til kommisjonens aktiviteter i 2008. I tillegg ble det overført 106 000 kr fra 2007. 70 000 kr ble mottatt som støtte fra samarbeidspartner.

²⁾ Utgifter

Utgifter til kommisjonens aktiviteter og reiser er i 2008 fordelt som følger:

Aktiviteter	Budsjett	Regnskap	Avvik
Demokrati og deltagelse	500 000	352 754	147 246
Utdanning	150 000	130 614	19 386
Vitenskap	150 000	92 006	57 994
Kultur	50 000	222 271	-172 271
Kommunikasjon	100 000	69 500	30 500
Støtte til samarbeid og eksterne tiltak ³⁾	100 000	20 000	80 000
Informasjonsarbeid	150 000	112 623	37 377
Driftsmidler	50 000	39 765	10 235
UNESCO-møter i Paris	150 000	78 764	71 236
Reiser og eksterne møter	120 000	121 153	-1 153
Kommisjons- og gruppemøter	505 000	683 760	-178 760
Sum	2 025 000	1 923 210	101 790
Resultat/Søkes overført til 2009 (5%) ⁴⁾			95 950

³⁾ Støtte til samarbeid og eksterne tiltak

Til tiltak i regi av andre som kommisjonen har ønsket å støtte eller være medspiller i, er det utbetalt til sammen 225 000 kr. Midlene er fordelt som følger:

⁴⁾ Resultat og avvik

Årets resultat viser 171 790 kr i ubrukte midler. 5% av bevilgningen, dvs. 95 950 kr, er søkt overført til 2009. Overskuddet skyldes primært støtte fra samarbeidspartner som det ikke var budsjettet med.

Formål og mottaker	Sum
Støtte til verdens vanddag	20 000
Bevilgning til verdensarven og MR	30 000
Tilskudd til møte om ulovlig handel	20 000
Tilskudd til samisk filmfestival	20 000
Sweet Lullaby, DVD	135 000
Sum	225 000

Den norske UNESCO-
kommisjonen